

Pozabljeni Tržačan z Ulice Della Zonta

številka 3

Jernej Letnar Černič

Slovenci smo poznali veliko odličnih in sposobnih posameznikov in pravnikov. Vse preveč pogosto pozabljamo na tiste izmed njih, ki se niso uklonili totalitarističnim ideologijam in žrtvovali za slovenstvo ter demokratično in pravno državo ne samo svoje poklicne poti, temveč tudi dobršni del svojega življenja. Tistih, ki so živeli in vizionarsko zagovarjali oziroma se borili za te vrednote v časih, ki jim niso bili naklonjeni. Nekateri so upognili hrbtenico in se prilagodili novim časom, drugi pa so se do zadnjega borili za demokratične ideale in zato plačali visoko ceno. Mednje sodi tudi profesor Boris Furlan.

Njegova življenjska pot se je začela v Trstu, se s študijem nadaljevala v Parizu, na Dunaju, Zagrebu in nazadnje v Bologni, kjer leta 1920 tudi doktoriral. Angleščine se je učil pri Jamesu Joyceu, ko je ta poučeval angleščino v Berlitzovi šoli v Trstu. Drago Jančar je po tem dogodku napisal odlično novelo o Furlanu z naslovom *Joyceov učenec*. Kasneje, po prvi svetovni vojni, je Furlan v Trstu opravljal odvetniški poklic, najprej kot pripravnik v odvetniški pisarni Josipa Vilfana, najvidnejšega tržaškega liberalca in borca za pravice slovenske in hrvaške manjšine v Italiji ter slovenskega poslanca v zadnjem sklicu italijanskega parlamenta pred njegovo ukinitvijo. Furlan je v teh letih postal najtesnejši Vilfanov sodelavec. Sredi tridesetih let se je preselil v Ljubljano, kjer je bil izvoljen za izrednega profesorja. Ljubo Sirc, ki je bil leta 1939 njegov študent na ljubljanski Pravni fakulteti, se spominja, da so Furlanova »predavanja nastajala tako rekoč pred nami, da so se mu misli rojevale, ko je govoril. To jim je dajalo živahnost.« (L. Sirc, »Boris Furlan – moj profesor in soobsojenec«, v P. Vodopivec, *Usoda slovenskih demokratičnih izobražencev*, Slovenska matica, 2001, str. 99). Med drugo svetovno vojno so ga italijanske oblasti v odsotnosti obsodile na smrt. Večino druge svetovne vojne je tako preživel v tujini, med drugim je tudi pripravljaval oddaje za Radio Glas Londona. Furlan je tako preko Radia Londona pozival domobrance, naj se razpustijo in pridružijo partizanom. Furlan je bil

politični liberalec, ki je v emigraciji tesno sodeloval z liberalnim krilom emigracije, ki se je zavzemal za zbližanje s partizani in Titom, pri čemer je bil nekaj časa minister v koalicijski vladi Tito-Šubašić. Po drugi svetovni vojni je Furlan nadaljeval svojo akademsko pot na Ljubljanski univerzi in postal dekan pravne fakultete, dokler ga ni konec maja 1947 aretirala Ozn, ker naj bi med drugim sodeloval s tujimi obveščevalnimi službami. Totalitarna oblast je Furlana aretirala med opravljanem funkcije dekana, tako da je bil s fakultete odstranjen na skrivaj. Pravi namen aretacije je bil obračun z Borisom Furlanom kot političnim nasprotnikom, cilj pa njegova fizična odstranitev.

Sončnega poletnega dne konec julija 1947 se je veliki dvorani Okrožnega sodišča v Ljubljani začel montirani sodni proces proti petnajstim obtoženim (t. i. imenovani Nagodetov proces). Na Tavčarjevi ulici so postavili zvočnike, tako da je proces odmeval po celotnem ljubljanskem središču. Prijeti so bili obtoženi delovanja zoper jugoslovansko oblast. Med obtoženimi je bil tudi profesor Boris Furlan. Obtožnica mu je tudi očitala, da je kot prvi prevedel Živalsko farmo v slovenščino. Furlan je bil eden izmed treh prijetih, ki so jih obsodili na smrt.

Kasneje so mu kazni znižali, a je v samici kljub temu preživel štiri leta. Po osamosvojitvi in procesih demokratizacije leta 1991 je Vrhovno sodišče RS Nagodetov proces označilo kot namišljen, saj je temeljil na lažnivih obtožbah.

Po obsodbah na Nagodetovem procesu je senat Univerze v Ljubljani 19. avgusta 1947 sprejel sklep, kjer »z ogorčenjem obsoja zločinsko delovanje dr. Furlana Borisa in ing. Kavčnika Leona v zavesti, da so za take zločine potrebne in pravične kazni. Senat bo podvojil svojo budnost, da se taki škodljivi elementi ne bodo mogli več ugnezditi na tleh najvišjega znanstvenega zavoda in poziva ves profesorski zbor, vse pomožno in upravno osebje ter vse slušatelje Univerze k največji čuječnosti v svojih vrstah« (J. Kranjc, »B. Furlan kot profesor in dekan PF v Ljubljani v dokumentih univerzitetnega arhiva in zapisnikih fakultetnega sveta pravne fakultete«, v P. Vodopivec, *Usoda slovenskih demokratičnih izobražencev*, Slovenska matica, 2001, str. 137). Dandanes po toliko letih ni dvoma, da je šlo za jav-

no razkazovanje moči totalitarnega komunističnega režima na vrhuncu svojih moči.

Furlanu njegova življenjska usoda ni dopustila, da bi v polni meri razvil svoj opus. Kljub temu pa je objavil vrsto pravno-filozofskih del, ki so še vedno aktualna v slovenski pravni stroki. Poleg Leonida Pitamica je bil pravzaprav prvi, ki se je na Slovenskem resno ukvarjal s filozofijo prava, da je napisal vrsto razprav o političnih mislecih in filozofih (B. Croceju, Anatolu Franceu, T. G. Masaryku). Poleg tega, da je pisal v slovenščini, je pisal tudi v srbohrvaščini. Furlan je z Vilfanom osnoval *Pravni vestnik*, eno prvih slovenskih strokovnih revij o teoriji prava, in to v času, ko je bilo vse, kar je bilo slovenskega na Primorskem, na udaru.

Nit njegova delovanja je bilo iskanje pravičnosti, ki se po njegovem »najde, ne pa ustvarja« (B. Furlan, *Problem realnosti prava*, Pravna fakulteta, Cankarjeva založba (uredil M. Pavčnik, 2002, str. 81). Furlan je še zapisal, da »če pravu ni dana absolutna racionalnost, mu je tem bolj potrebna relativna, po kraju in času omejena razumnost. O kakem pravu višjega reda, brezčasno veljavnem in ne po človeku ustvarjenem – ne vemo ničesar. Ker je pravo ustvarjeno po človeku in za človeka, ne more biti govora o samobitnosti pravnih vrednot, ki bi veljale neodvisno od človeka« (B. Furlan, *Problem realnosti prava*, str. 102). Vseskozi pa je zagovarjal demokratične vrednote. V razpravi o Masaryku je tako zapisal, da »v demokraciji ni moč indferentizem (...), kajti demokracija pomeni aktivno sodelovanje vseh pri upravi in pri državni politiki. Država ni več en sam človek, pač pa vsak in vsi, demokracija je država iz ljudstva, z ljudstvom in za ljudstvo. Zato predpostavlja vsesplošen interes za njen razvoj in za njeno neprestano izpopolnjevanje.« (»Politični nazor T.

G. Masaryka«, v B. Furlan, *Problem realnosti prava*, str. 215). V isti razpravi lahko posredno preberemo tudi zametke njegove ideje o pravici do samoodločbe majhnih narodov. Tako je utemeljeval, da je »samo v univerzalno izvedeni demokraciji tudi majhnim narodom priznan prostor na soncu« ter, da imajo »vsi narodi, ne samo veliki pravico do samostojnosti, vsak narod sme na svoji zemlji biti svoj gospod« (»Politični nazor T. G. Masaryka«, v B. Furlan, *Problem realnosti prava*, str. 216–217). Kljub temu, da si je vseskozi prizadeval za pravičnost, sam te s strani totalitarne oblasti nikoli ni bil deležen. Izstopa dogodek iz novembra 1953, ko so ga pripadniki mladinskega krila jugoslovanske tajne policije ugrabili iz njegovega stanovanja v Radovljici, ga naložili na samokolnico in ga odpeljali do reke Save, kjer ga je množica poskušala utopiti v Savi. Rešila ga njegova druga žena. Furlanovo srce, s katerim je imel zdravstvene težave, se je po tem dogodku še poslabšalo in nekaj let po tem je profesor Furlan preminil.

Kljub vsemu je Furlan skozi celotno življenje obdržal kritično držo do komunizma, tudi med dolgotrajnimi zasliševanji s strani totalitarnih preiskovalcev, in zagovarjal ideje o demokratizaciji slovenskega oziroma takratnega jugoslovanskega prostora. V zadnjih letih življenja se je obsežno posvetil prevajanju. Kljub temu, da jih je zaradi pritiskov preživel bolj osamljeno kot ne, prijateljev ni izgubil. Na njegovem slovesu so se ti zbrali v velikem številu, pridružili so se jim tudi poklicni kolegi, kot je zapisano v arhivih Udbe, ki je Furlana spremljala vse do smrti. Boris Furlan, navkljub težkemu življenju, polnem krivic ali prav zaradi njihovega preživetja, ostaja med nami ne samo kot pravnoteoretični strokovnjak, temveč predvsem kot pokončni človek. ●